

Roland Barthes, *La càmera lúcida*. Traducció de Joaquim Sala-Sanahuja. Lleonard Muntaner Editor, Palma 2007. Fragments del llibre triats per Carlota Subirós, en relació amb el muntatge de *Sol solet*

Allò que la Fotografia reproduïx a l'infinit només ha tingut lloc una sola vegada: repeteix mecànicament allò que mai més no es podrà repetir existencialment. En la Fotografia l'esdeveniment mai no s'ultrapassa per donar una altra cosa, sinó que sempre remet el corpus que jo necessito al cos que veig: és el Particular absolut, la Contingència sobirana, planera i mat, el *Tal* (*tal* fotografia i no pas *la* Fotografia), en poques paraules, la *Tuché*, l'Ocasió, la Trobada, allò Real en la seva expressió persistent.

[...]

La Fotografia pertany a aquella classe d'objectes fullats dels quals no es poden separar dos fulls sense destruir-los: el vidre i el paisatge, i per què no, el Bé i el Mal, el desig i el seu objecte: dualitats que es poden concebre però no pas percebre.

[...]

Què en sap, el meu cos, de la Fotografia? Vaig observar que una fotografia pot ser objecte de tres pràctiques (o de tres emocions, o de tres intencions): fer, sentir, mirar. L'*Operator* és el fotògraf. L'*Spectator* som tots aquells que compulsem als diaris, als llibres, als àlbums, als arxius, a les col·leccions de fotografies. I allò o aquell que es fotografia és el fitó, el referent, una mena de petit simulacre, d'*eidòlon* emès per l'objecte, que jo anomenaria de bon grat *Spectrum* de la Fotografia, perquè aquest mot manté a través de la seva arrel una relació amb «espectacle» i hi afegeix aquell quelcom de terrible que hi ha en tota fotografia: el retorn d'allò que és mort.

[...]

Tènicament la fotografia es troba a la cruïlla de dos procediments completament distints; un és l'ordre químic: l'acció de la llum damunt certes substàncies; l'altre; l'altre és l'ordre físic: la formació de la imatge a través d'un dispositiu òptic. Em semblava que la Fotografia de l'*Spectator* descendia essencialment, si es pot dir així, de la revelació química de l'objecte (del qual rebo, amb efecte retardat, els raigs), i que la Fotografia de l'*Operator* estava lligada, inversament, a la visió retallada pel forat del pany de la *camera obscura*. D'aquesta emoció (o d'aquesta essència), però, en no haver-

la conegut mai, jo no podia parlar-ne; no podia afegir-me a la cohort d'aquells (la majoria) que tracten la Fotografia-segons-el-Fotògraf. No tenia al meu abast sinó dues experiències: a del subjecte mirat i la del subjecte que mira.

[...]

Jo voldria que hi hagués una Història de les Mirades. Car la Fotografia és l'advertiment de jo mateix com a altre: una recargolada dissociació de la consciència d'identitat. I cosa encara més curiosa: és *abans* de la fotografia que els homes parlaven més de la visió del doble.

[...]

La Fotografia-retrat és un camp clos de forces. Hi ha quatre imaginaris que s'hi troben, s'hi enfronten, s'hi deformen. Davant l'objectiu jo sóc alhora: aquell que crec que sóc, aquell que voldria fer creure que sóc, aquell que el fotògraf em creu, i aquell que fa servir per exhibir el seu art. Dit altrament, i és una acció curiosa, no paro d'imitar-me, i és per això que cada vegada que em faig (que em deixo) fotografiar sento indefectiblement una lleu sensació d'inautenticitat, fins i tot d'impostura (com la que poden produir determinats malsons). Imaginàriament, la Fotografia (la que hi ha en la meua *intenció*) representa aquell moment tant subtil en què , per dir-ho tot, no sóc ni subjecte ni objecte, sinó més aviat un subjecte que se sent esdevenir objecte: visc una microexperiència de la mort (del parèntesi): esdevinc veritablement un espectre.

[...]

Em passava el mateix que a aquell amic que s'havia dedicat a la Fotografia perquè li permetia de fotografiar al seu fill. Com a *Spectator*, tan sols m'interessava per la fotografia per «sentiment»; i volia aprofundir-hi no pas com si es tractés d'una qüestió (d'un tema), sinó d'una ferida: veig, sento, i doncs observo, miro i penso.

[...]

Res no distingeix, eidèticament, *en aquest punt de la meua recerca*, una fotografia, per realista que sigui, d'una pintura. El «pictorialisme» no és sinó una exageració d'allò que la Fotografia pensa de si mateixa. Però la Fotografia entronca amb l'art no pas mitjançant amb la Pintura, sinó mitjançant el Teatre. Se sol situar Niepce i Daguerre com a origen de la Fotografia (encara que aquest segon usurpés una mica el lloc del primer); però Daguerre, quan es va apropiat l'invent de Niepce, explotava a París, a la place du Château (Place de la République), un teatre de panorames animats amb

moviments i jocs de llums. En definitiva, la *camera obscura* ha donat, alhora, el quadre perspectiu, la Fotografia i el Diorama, que son, tots tres, arts de l'escena; però si la Fotografia em sembla més propera al Teatre, és perquè tenia un mitjancer molt singular (potser sóc l'únic que ho veu d'aquesta manera): la Mort. És prou coneguda la relació original del Teatre amb el culte dels Morts: els primers actors es destacaven de la societat representant el paper de Morts: maquillar-se suposava designar-se com a cos vivent i mort alhora: maquillar-se suposava designar-se com un cos vivent i mort alhora: el bust emblanquinat del teatre totèmic, l'home amb el rostre pintat del teatre xinès, el maquillatge a base de pasta d'arròs del Khata Kali indi, la màscara de No japonès. I aquesta mateixa relació és la que retrobo en la Fotografia; per molt que ens esforcem a concebre-la vivent (i aquest deler de «treure vivent» no pot ser sinó la denegació mítica d'un malestar de mort), la Fotografia és com un teatre primitiu, com un Quadre Vivent, figuració de la cara immòbil i maquillada sota la qual veiem els morts.

[...]

M'imagino (i és tot el que puc fer, atès que no sóc fotògraf) que el gest essencial de l'*Operator* consisteix a sorprendre alguna cosa o algú (pel foradet de la cambra), i que aquest gest és perfecte si s'acompleix sense que ho sàpiga el subjecte que es fotografia.

[...]

La vidència del Fotògraf no consisteix a «veure», sinó a trobar-se allà. I sobretot, imitant Orfeu, que no es giri mai cap a allò que aconduïx i que em dóna!

[...]

En el fons, o en el límit, per veure bé una fotografia val més alçar el cap o aclucar els ulls. «La condició prèvia de la imatge és la vista», deia Janouch a Kafka. I Kafka, tot somrient, responia: «Fotografiem coses per foragitar-les de la ment. Les meves històries son una manera d'aclucar els ulls». La fotografia ha de ser silenciosa (hi ha fotografies cridaneres, em desplauen): no és pas una qüestió de «discreció», sinó de música. La subjectivitat absoluta tan sols es pot atènyer en un estat, en un esforç de silenci (aclucar els ulls és fer parlar la imatge en el silenci). La fotografia em commou si la sostrec de la seva xerrameca habitual: «Tècnica», «Realitat», «Reportatge», «Art», etc.: no dir res, aclucar els ulls, deixar que el retall remunti tot sol fins a la consciència afectiva.

[...]

El cinema, tanmateix, té a primera vista un interès que la Fotografia no té: la pantalla (com observa Bazin) no és un marc, sinó un amagador, una reserva; el personatge, si surt del marc, continua vivint: hi ha un «camp cec» que dobla contínuament la visió parcial. Ara, davant milers de fotografies, incloses les que posseeixen un bon *studium*, no sento cap camp cec: tot el que passa a l'interior del marc mor absolutament en franquejar aquest mateix marc. Quan es defineix la fotografia com una imatge immòbil, no vol pas dir tan sols que els personatges que representa no es mouen; vol dir que no en *surten*: hi són anestesiats i clavats, com les papallones.

[...]

Anomeno «referent fotogràfic» no pas la cosa facultativament real a la qual remet una imatge o un signe, sinó la cosa necessàriament real que s'ha col·locat davant de l'objectiu, i sense la qual no hi hauria fotografia. La pintura, en canvi, pot fingir la realitat sense haver-la vist. El discurs combina signes que tenen certament uns referents, però aquests referents poden ser, i sovint són, «quimeres». Contràriament a aquestes imitacions, mai no puc negar en la fotografia, que *la cosa hagi estat allà*. Hi ha una doble posició conjunta: de realitat i de passat. I atès que aquesta constricció sols existeix en el seu cas, haurem de considerar-la, per reducció, com l'essència mateixa, el noema de la Fotografia. Allò que jo intencionalitzo en una fotografia (i no parlem pas encara del cinema), no és ni l'Art ni la Comunicació, és la Referència, que és l'ordre fundador de la Fotografia. El nom del noema de la Fotografia serà doncs «*això ha estat*», o bé també: l'Irreductible.

[...]

La fotografia és literalment una emanació del referent. D'un cos real, que era allà, n'han sortit unes radiacions que vénen a impressionar-me a mi, que sóc aquí; no hi fa res quina pugui ser la durada de la transmissió; la fotografia de l'ésser desaparegut e a impressionar-me com els raigs diferits d'un estel.

[...]

La Fotografia té alguna cosa a veure amb la resurrecció [...]. El que jo hi veig no és cap record, cap imaginació, cap reconstitució, cap bocí de Maia, com l'art en sol prodigar, sinó allò real en el passat: el passat i el real alhora.

[...]

Jo sóc el punt de referència de tota fotografia, i per això no me'n sé avenir, quan m'adreça la pregunta fonamental: per quina raó jo visc *ara i aquí*?

[...]

A les acaballes de l'Edat Mitjana hi hagué creients que van substituir la lectura o la pregària col·lectives per una lectura o una pregària individuals, en veu baixa, interioritzades, meditatives (*devotio moderna*). Tal és, em sembla, el règim de l'*spectatio*.

[...]

Si una fotografia em plau, si m'atreu, m'estic una estona contemplant-la. Què faig durant aquella estona? La miro, l'escruto, com si volgués saber més coses sobre el·l'objecte o la persona representades. [...] Escrutar vol dir girar la fotografia, entrar en la profunditat del paper, assolir la seva faç inversa (allò ocult és, per nosaltres, els occidentals, més «veritable» que no pas allò visible).

[...]

Hauré de retre'm, doncs, a aquesta llei: no puc aprofundir, no puc penetrar la Fotografia. Tan sols puc escombrar-la amb la mirada, com una superfície llisa. La fotografia és *planera* en tots els sentits del terme, bé cal que ho admeti. És un error associar-la, pel seu origen tècnic, a la idea d'un passatge obscur (*camera obscura*). Més aviat caldria dir-ne *camera lucida* (que era el nom d'aquell aparell anterior a la fotografia que permetia dibuixar un objecte a través d'un prisma, amb un ull al model i l'altre al paper).

[...]

L'aire és doncs l'ombra lluminosa que acompanya el cos; i si la fotografia no aconsegueix de mostrar aquest aire, aleshores el cos va sense ombra, i una vegada ha estat segada l'ombra, com en el mite de la Dona sense Ombra, no en resta sinó un cos eixorc.

[...]

Em va semblar comprendre que hi havia una mena de lligam (de nus) entre la Fotografia, la Follia i alguna que no sabia anomenar. De primer en vaig dir «sofriment d'amor». [...] Però no era exactament el mateix. Es tractava d'una onada més ampla que no pas el sentiment amorós. En l'amor que desferma la Fotografia (mitjançant certes fotografies) es feia sentir una altra cançó, de nom curiosament passat de moda: la Pietat.

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA